

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

СОКИРАН Михайло Федорович

УДК 343.98

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ І ТАКТИЧНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗВУКО-, ВІДЕОЗАПІСУ В
КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**

**Спеціальність: 12.00.09 Кримінальний процес
та криміналістика; судова експертиза**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі досудового розслідування навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів Київського національного університету внутрішніх справ.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
академік Академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
ГОНЧАРЕНКО Владлен Гнатович,
Академія адвокатури України,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, **КЛИМЕНКО Ніна Іванівна,**
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри криміналістики
кандидат юридичних наук, доцент, **МИХАЙЛОВ Михайло Анатолійович,**
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики

Захист відбудеться « 10 » _____ червня _____ 2008 року о _15_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.122.01 в Академії адвокатури України за адресою: 01032, м. Київ-32, бульвар Тараса Шевченка, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Академії адвокатури України за адресою: 01032, м. Київ-32, бульвар Тараса Шевченка, 27.

Автореферат розісланий «_6_» __травня__ 2008 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук,
доцент

О.П. Кучинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток науки і техніки відобразився на всіх сферах суспільного життя. Використання позитивних здобутків науково-технічного прогресу зумовлює покращання здійснення будь-якого виду діяльності. Здійснюючи розкриття, розслідування та судовий розгляд кримінальної справи важливо не лише встановити істину, але й належним чином її закріпити. Основним способом фіксації доказової інформації є протоколювання. Разом з тим, у кримінальному судочинстві застосовують і звуко- та відеозапис.

Використання звуко- та відеозапису при проведенні оперативно-розшукових заходів, слідчих і судових дій стало можливим завдяки впровадженню до сфери кримінального судочинства досягнень науки та техніки.

Звуко-, відеозапис зародився та розвивався поза межами кримінального процесу і криміналістики, на сьогоднішній день він зайняв своє місце в фіксації проведення певної дії та закріпленні доказової інформації.

Однак, незважаючи на широкі можливості звуко- та відеозапису в кримінальному судочинстві, на практиці його застосування здійснюється не на повну потужність. Це пояснюється наявністю окремих законодавчих прогалів і протиріч, відсутністю чітких, однозначних та повних рекомендацій щодо використання звуко-, відеозапису в зазначеній сфері.

Вирішення вказаних проблем можливе лише після ґрунтовного наукового вивчення даних питань.

Слід зазначити, що на монографічному рівні проблематика застосування звуко- та відеозапису в кримінальному судочинстві за час існування України як незалежної держави не досліджувалась. Існуючі наукові напрацювання вчених за радянських часів потребують перегляду їх з урахуванням сучасного стану розвитку науки і техніки та відповідно до чинного законодавства.

Таким чином, з одного боку, маємо потребу в науковому вивченні проблематики використання звуко- та відеозапису в кримінальному судочинстві, а з іншого – наукову базу розробок попередніх років. Підґрунтям нашого дослідження є фундаментальні праці вчених-криміналістів і процесуалістів, в першу чергу – вітчизняних, у яких відображені певні аспекти даної проблематики. Мова йде про здобутки таких науковців як Л. Є. Ароцкер, Т. В. Варфоломєєва, Л. А. Вінберг, Г. І. Грамович, В. Г. Гончаренко, О. І. Дворкін, А. В. Іщенко, Л. М. Карнєєва, Н. І. Клименко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, В. С. Кузьмічов, О. А. Леві, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, В. Т. Нор, І. В. Постика, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, М. О. Селіванов, О. П. Снігер'єв, З. М. Соколовський, С. М. Стахівський, С. І. Тихенко, М. П. Хилобок та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження базується на основних положеннях Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р.

№ 649-р, Пріоритетних напрямках наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність ОВС на період 2004–2009 рр., затверджених наказом МВС України від 5 липня 2004 р. № 755, планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ і кафедри досудового розслідування цього закладу.

Мета і завдання дослідження. Автор бере за мету переосмислення існуючих уявлень про засоби і методи фіксації в кримінальному процесі та криміналістиці, уточнення доказового значення застосування звуко- й відеозапису, удосконалення прийомів їх застосування. Відповідно до мети дослідження поставлені такі завдання:

- розкрити історичний шлях запровадження звуко- та відеозапису до сфери кримінального судочинства;
- встановити сучасні технічні можливості аудіо- і відеотехніки;
- з'ясувати процесуальний статус матеріалів звуко- та відеозапису;
- проаналізувати особливості застосування звуко- і відеозапису під час проведення слідчих дій;
- встановити переваги та недоліки застосування звуко-, відеозапису, виявити проблеми процесуального і тактичного характеру та запропонувати власні шляхи їх розв'язання.

Об'єктом дослідження обрано процес застосування досягнень науково-технічного прогресу в кримінальному судочинстві в Україні.

Предметом дослідження є використання звуко- та відеозапису в кримінальному судочинстві України.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Методологічну основу дисертації складає комплексний діалектичний підхід використання ряду загальнонаукових методів, що обумовлено багатоаспектністю предмета й об'єкта дослідження, здобутки науковців у галузі філософії, загальної теорії держави та права, кримінального процесу, криміналістики і техніки. Зокрема, історико-правовий метод, який дав можливість простежити хід розвитку засобів звуко-, відеозапису та їх правової регламентації. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано погляди вчених стосовно окремих норм кримінально-процесуального законодавства, які регулюють процес застосування технічних засобів фіксації інформації. Соціологічний метод використовувався при вивченні практики застосування звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві. Метод системно-структурного аналізу дозволив вивчити систему доказів, визначити в ній місце доказів, здобутих із застосуванням звуко-, відеозапису. Завдяки формально-юридичному методу опрацьовано норми діючого КПК України та проекту нового КПК, підготовлено ряд пропозицій щодо вдосконалення чинного Кодексу і можливостей реалізації вказаних пропозицій у новому КПК.

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 224 працівників карного розшуку та слідчого апарату МВС України, а також власний досвід роботи слідчого в системі органів внутрішніх справ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в конкретизації та систематизації положень науки кримінального процесу та криміналістики, які пов'язані з використанням звуко- та відеозапису в кримінальному судочинстві України, а саме:

вперше:

- показано сучасний стан регламентації застосування науково-технічних засобів під час досудового розслідування та судового розгляду;

- розмежовано поняття «засіб фіксації» і «доказ» в кримінальному процесі, «форма фіксації доказів» і «форма доказів»;

- висловлено пропозиції щодо спрощення процесуального порядку застосування відео- та звукозапису при проведенні слідчих дій, що є першочерговою умовою підвищення його ефективності;

- аргументовано позицію, що для забезпечення цілеспрямованого, композиційно-логічного та технічно-правильного відеозапису доцільно складати детальний план зйомки;

- запропоновано внести зміни та доповнення до низки статей КПК України положеннями, що не лише допускають, але й зобов'язують слідчого застосовувати науково-технічні засоби в кримінальному процесі за рахунок відео- і звукозаписів;

удосконалено:

- визначення понять «фіксація доказів», «засоби фіксації ходу та результатів слідчих дій», «фонограма запису телефонних переговорів»;

- зміст умов, яким повинні відповідати матеріали відео-, звукозапису, як додатки до протоколів слідчих дій;

- положення про нерозповсюдження вимог, що пред'являються до фіксації на стадії досудового розслідування, на фіксацію інформації в суді;

дістали подальшого розвитку:

- пропозиції про можливість і необхідність застосування цифрової техніки для фіксації інформації;

- аргументація та висновки, що в кримінальному судочинстві матеріали звуко- і відеозапису, одержані під час фіксації слідчих чи судових дій – є додатками до протоколів;

- пропозиції щодо випадків обов'язкового застосування звуко-, відеозапису при провадженні слідчих і судових дій;

- перелік типових помилок при проведенні звуко-, відеозапису та заходів щодо їх усунення.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації теоретичні положення, узагальнення, висновки та пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності використання досягнень науки і техніки в протидії злочинності. Результати дослідження можуть бути використані:

- у законотворчій роботі;
- вченими радами вищих навчальних закладів, керівництвом і колективами науково-дослідних установ для організації та планування наукових пошуків;
- викладацько-педагогічним складом навчальних закладів для розробки навчальних програм, планів, методик, уточнення обсягів вивчення криміналістики;
- практичними співробітниками правоохоронних органів з метою більш ефективного використання наукових рекомендацій, техніко-криміналістичних засобів у розслідуванні та запобіганні порушень закону;
- при написанні відповідних розділів і підрозділів підручників та навчальних посібників з криміналістики;
- у науково-дослідній роботі студентів, слухачів і курсантів навчальних закладів.

Результати дисертації впроваджено у навчальний процес Української академії бізнесу та підприємництва (акт впровадження від 20 лютого 2008 р. № 12) та практичну діяльність Головного слідчого управління МВС України (акт впровадження від 4 лютого 2006 р. № 7) і Верховного суду України (акт впровадження від 25 квітня 2008р. №17).

Особистий внесок здобувача. Положення, які виносяться на захист, розроблені дисертантом особисто. В посібнику «Шляхи вдосконалення тактики психологічного впливу при проведенні окремих слідчих дій», підготовленому в співавторстві, здобувачем викладено положення щодо застосування науково-технічних засобів для здійснення психологічного впливу при проведенні слідчих дій, що становить 30% обсягу посібника.

Апробація результатів дисертації. Основні результати роботи доповідалися на різних конференціях: міжнародних науково-практичних конференціях «Реформування правової системи України: Проблеми і перспективи розвитку в контексті європейських інтеграційних процесів» (Київ, квітень 2004 р.), «Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності» (Київ, квітень 2004 р.), загальноакадемічній підсумковій науково-теоретичній конференції «Входження України в Європейський простір» (Київ, травень 2004 р.), науково-теоретичній конференції молодих та майбутніх вчених, присвяченій створенню Академії управління МВС «Проблеми підвищення ефективності державного управління в правоохоронній діяльності» (Київ, квітень 2006 р.), науково-теоретичній конференції наукового товариства курсантів та слухачів навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів (присвяченій 85-тій річниці Київського національного університету внутрішніх справ) (Київ, квітень 2006 р.), загальноуніверситетській підсумковій науково-теоретичній конференції, присвяченій Дню науки «Наукове забезпечення правоохоронної діяльності: Історія, сучасність та міжнародний досвід» (Київ, травень 2006 р.) і круглому столі «Досудове слідство: проблеми розслідування окремих видів злочинів» (Київ, травень 2006 р.).

Основні положення дослідження обговорювались і доповідались на засіданнях кафедри досудового розслідування Київського національного університету внутрішніх справ.

Окремі матеріали дисертації використовувались у навчальному процесі під час проведення семінарських і практичних занять з курсу криміналістики.

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, опубліковані автором в посібнику, чотирьох одноособових наукових статтях у фахових виданнях і тезах доповіді на міжнародній науково-практичній конференції.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до поставленої мети і завдань дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, дванадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (225 джерел) та додатку. Загальний обсяг дисертації – 204 сторінки, з яких 158 сторінок – основний текст дисертації.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** роботи з'ясовано актуальність теми дослідження та обґрунтовано її вибір, охарактеризовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, розкрито мету та завдання, а виходячи з них – об'єкт і предмет дослідження, методологічну основу дослідження. Також у вступі визначено наукову новизну роботи та положення, які винесено на захист, охарактеризовано практичну значущість висновків наукового дослідження, а також наведено відомості про апробацію окремих положень дисертації.

Розділ 1 «Загальні питання використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві» складається з двох підрозділів. У них досліджено історичні тенденції використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві (підрозділ 1.1 роботи) та сучасні технічні можливості аудіо- і відеотехніки (підрозділ 1.2 роботи).

Криміналістичний звукозапис і відеозапис в кримінальному судочинстві має свою історію, початок якої слід віднести до виникнення загальної теорії запису та відтворення візуальних і звукових сигналів.

У 1877 р. в США Т. Едісон запатентував фонограф – один з перших приладів для механічного запису звуку та його відтворення. Саме Т. Едісон увійшов до історії як людина, що відкрила світу секрети аудіозапису. Подальший розвиток науки в цьому напрямі привів до народження магнітного запису. В 1898 р. датський вчений-фізик В. Паульсен вперше продемонстрував роботу магнітофона. Довгий час магнітний запис серйозно не вдосконалювався, і на нього не звертали особливої уваги аж до 30-х років ХХ століття. В 1928 р. німецький винахідник Перлемейер запатентував спосіб отримання магнітної стрічки на немагнітній основі. Проводити звукозапис на подібну магнітну стрічку стало значно зручніше і якість його покращала.

Кінець ХІХ і початок ХХ століть ознаменувалися проривом у формуванні наукових засобів і методів боротьби зі злочинністю. Майже одночасно з виникненням звукозапису в кінці ХІХ століття французьким інженерам братам Люм'єрам вдалося створити апарат з елементами кінематографа. Вже за декілька

місяців кінематограф з'явився у всіх розвинутих країнах. В Росії вперше кіносюжети були продемонстровані в 1896 р. в м. Петербурзі, а згодом і в Україні – у м. Харкові.

Вперше в розслідуванні кінострічка була використана в 1901 р. в м. Чикаго (США). В 1925 р. в кінотеатрах м. Бостона, а потім й інших міст з метою розшуку стали демонструвати фільми-портрети злочинців, що набагато спрощувало пошук і їх затримання.

Незабаром методи запису та відтворення візуальних і звукових явищ перетворилися в засоби дослідження різних галузей науки, техніки та практики, що не оминуло й правові науки. Вчені на сторінках юридичної літератури почали висловлювати думки щодо застосування звукозапису і кінозйомки в кримінальному судочинстві, однак перепорою до їх широкого застосування на практиці була відсутність якісної кіно-, звукозаписувальної та кіно-, звуковідтворюючої апаратури.

В повоєнні часи вітчизняна промисловість освоїла випуск великої кількості магнітофонів, диктофонів, кінокамер, надійних і простих у роботі. З'явилася практична можливість використовувати кінозйомку та звукозапис у розслідуванні кримінальних справ і в суді. Вчені-криміналісти почали приділяти багато уваги питанням застосування звуко-, кінозйомки в кримінальному судочинстві та започаткували розробку процесуальних і тактичних питань застосування кінозйомки та звукозапису в кримінальному судочинстві.

У 1960 р. в КПК УРСР була закріплена можливість фотографування речових доказів під час огляду (ч. 3 ст. 191) і відтворення обстановки й обставин події (ч. 1 ст. 194). Додатками до протоколів слідчих дій було визначено фотознімки, плани, схеми й інші матеріали, які пояснюють їх зміст (ч. 3 ст. 85). Вже тоді поставало дискусійне питання про процесуальну регламентацію застосування звукозапису та кінозйомки.

В 60–80-х рр. ХХ століття настає якісно новий етап у вивченні кримінально-процесуальних проблем науково-технічного прогресу, що пов'язано з подальшим зростанням потреби слідчих і судових органів у використанні допомоги науки й техніки.

Одним із результатів технологічної революції стала поява відеоманітофонів, перша згадка про які з'явилась у пресі в 1956 р. Одразу після появи, відеозапис розділився на дві самостійні гілки. Одна з часом стала різновидом мистецтва, а інша служить науці.

16 квітня 1984 р., враховуючи потреби практики та теоретичні розробки вчених, Президія Верховної Ради УРСР своїм Указом законодавчо закріпила застосування відеозапису при проведенні слідчих дій, шляхом внесення змін до ст. 85² КПК УРСР.

Крім того, Законом України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України», який набрав чинності з 29 червня 2001 р., КПК доповнено деякими положеннями, які регламентують застосування науково-технічних засобів.

Варто зауважити, що діюча система кримінально-процесуальних норм щодо використання науково-технічних засобів свого часу була зорієнтована на суспільні відносини та рівень розвитку науки й техніки початку 60-х рр., і, незважаючи на деякі зміни та доповнення, внесені до КПК, практично повністю зберегла свої основні риси до цього часу й тому потребує серйозного реформування.

На розвиток вітчизняної криміналістики негативно вплинув фактор ідеології. До початку так званої «перебудови» у вітчизняній криміналістичній літературі повсякчас піддавалася критиці «реакційна сутність буржуазної криміналістики».

Для виконання завдань ефективної боротьби зі злочинністю правоохоронні органи проводять комплекс заходів, результати яких значною мірою залежать від умілого і тактично грамотного застосування різних технічних засобів. Важливе місце в групі спеціальних технічних засобів ОВС займає звуко- і відеозаписувальна апаратура. Сучасні технічні можливості звуко- та відеозапису дозволяють об'єктивно зафіксувати доказову інформацію під час проведення слідчих дій. В слідчій практиці рекомендується використовувати магнітофони (диктофони), що забезпечують точну передачу мовних висловлювань, індивідуальні особливості голосу та достатню гучність.

Інформація, що міститься в електричному сигналі, може бути закодована різними способами (аналоговим і цифровим) і записана на різні носії (магнітні стрічки, оптичні компакт-диски, дискети й жорсткі магнітні диски). Найбільш перспективним вважається цифровий запис сигналів звуку та зображення. Він дозволяє виключити значні втрати якості зображення і звуку при записі й відтворенні та відрізняється простотою в налаштуванні і обслуговуванні апаратури.

Відтворення відеозапису може проводитись наступними способами: відеопоказ, одержання відеосигналу – «натурального» за допомогою відеокамер або синтезованого електронними пристроями, його перетворення й опрацювання при монтажі, записі та відтворенні для досягнення певних ефектів. Поєднуючи в собі динаміку методу кінозйомки і переваги звукозапису, відеозапис має певні переваги та недоліки щодо цих форм фіксації.

Розділ 2 «Процесуальні питання застосування звуко- і відеозапису в кримінальному судочинстві України» складається з трьох підрозділів. У них досліджено процесуальний статус матеріалів звуко- та відеозапису (підрозділ 2.1 роботи), процесуальний порядок здійснення й відтворення звуко- і відеозапису (підрозділ 2.2 роботи) та умови введення в сферу юридичного доказування матеріалів оперативного звуко- і відеозапису (підрозділ 2.3 роботи).

Завдяки досягненням науково-технічного прогресу відкрилися широкі можливості для ефективного використання в судовій практиці науково-технічних засобів, зокрема звуко- та відеозапису. Проте залишається багато нез'ясованого у визначенні їх доказового значення. В процесуальній науці не повністю вирішене питання про доказове значення виготовлених за допомогою технічних засобів додатків до протоколів слідчих дій. Природа матеріалів, які додаються до протоколів, різна, а

це виключає можливість отримання однозначної відповіді на питання про їх доказове значення.

Більше того, питання про суть доказів є одним з найскладніших і дискусійних у процесуальній науці.

В підрозділі 2.1 визначено зміст, який вкладається в основні поняття теорії доказів, адже в науці кримінального процесу відсутні єдині концепції, що характеризують дані поняття. Доказування складається з трьох елементів: збирання, перевірки й оцінки доказів. Необґрунтованими є спроби ряду дослідників визначити фіксацію як самостійний етап процесу доказування.

Фіксація доказів – це система дій уповноважених кримінально-процесуальним законом суб'єктів, направлена на закріплення у встановлених формах сприйнятої ними інформації, що має значення для справи, з метою її збереження і використання в доказуванні, а також відомостей про умови, засоби та способи її виявлення і процесуального оформлення. Виділяють такі форми фіксації доказів: знакову (вербальну), графічну, наочно-образну та наочну.

Засоби фіксації ходу та результатів слідчих дій – це встановлені кримінально-процесуальним законом носії інформації у вигляді протоколів, фотографічних негативів, знімків, кінострічок, діапозитивів, фонограм, касет відеозапису, носіїв комп'ютерної інформації, креслень, планів, схем, зліпків і відтисків слідів, на яких у відповідній формі повністю або частково зафіксовані хід і результати слідчих дій.

Форма фіксації доказів і форма доказів – це явища різного порядку. Перше вказує на особливості збереження доказової інформації про сліди, друге ж характеризує лише зовнішній вираз доказу, без якого він не може реально існувати.

Правова природа доказів у кримінальному процесі складається з належності, допустимості, достовірності, які властиві кожному окремому доказу, а доброякісність і достатність характеризують роль доказів у кримінальному процесі. При цьому перша служить умовою сили окремого доказу та їх сукупності, а друга виражає роль сукупності доказів, яка необхідна для пізнання обставин справи.

Проведений аналіз поняття та структури доказів дозволив дослідити й правильно визначити процесуально-правову природу матеріалів відео- і звукозапису, що використовуються в доказовій діяльності у кримінальному процесі України. Фонограми звукозапису та відеофонограма відеозапису, які є результатом фіксації проведення слідчої чи судової дії, слід вважати додатками до протоколу відповідної дії, які мають повноцінне доказове значення, але лише разом з протоколом відповідної слідчої дії. З іншого боку, матеріали звуко- та відеозапису можуть виступати самостійними речовими доказами в сенсі ст. 78 КПК. Матеріали звуко- і відеозапису, які надходять від сторонніх осіб, в залежності від наявності ознак, передбачених ст. 78 або 83 КПК можуть мати статус речових доказів або документів.

Слідчий здійснює свою діяльність у визначених кримінально-процесуальним законодавством межах, у тому числі використовує звуко- та відеозаписувальну апаратуру при проведенні окремих слідчих дій. Результати застосування цих засобів відповідним чином фіксуються в

процесуальних документах, і лише в такому вигляді вони можуть мати юридичне значення та використовуватись у разі потреби в кримінальному судочинстві – це є темою дослідження підрозділу 2.2 дисертації.

Матеріали відео-, звукозапису повинні відповідати певним умовам. Такі процесуальні умови є складними, вимагають додаткових затрат часу. Зростанню ролі цих технічних засобів у кримінальному процесі не відповідає застарілий порядок їх закріплення. В результаті, як показує практика, такий запис, покликаний служити засобом прискорення і полегшення роботи слідчого, значно втрачає свою ефективність. Ускладнений порядок оформлення факту застосування відео-, звукозапису при проведенні слідчих дій викликає на практиці зростання типових помилок процесуального характеру, які допускаються слідчими.

Таким чином, щоб вказані процесуальні форми були ефективними, вони повинні бути оптимальними, простими і мають сприяти широкому впровадженню досягнень науково-технічного прогресу в кримінальне судочинство.

Протокол слідчої дії, в разі застосування науково-технічних засобів фіксації, містить дублюючу інформацію, що невиправдано ускладнює діяльність слідчого і викликає на практиці обґрунтовані критичні зауваження. Проте повна відмова від складання протоколу є передчасною, не дивлячись на всі переваги технічного запису перед протоколюванням. Це питання майбутнього, коли буде створена відповідна правова основа, а «технізація» розслідування кримінальних справ підніметься на вищий рівень. Заміна протоколу слідчої дії технічним записом у даний час потребує зміни не лише тих статей, що регламентують порядок використання технічних засобів при провадженні слідчих дій, але й ряду загальних норм доказового права. Врешті-решт це призведе до необхідності розширення процесуальних видів доказів, тоді як діюча система доказів повинна бути збережена через її універсальність. Крім того, вирішення даного питання виведе застосування технічних засобів у ході слідчих дій за рамки процесуальної форми, що зумовить значне зниження доказової цінності одержаних матеріалів. Тому необхідне розумне поєднання протоколювання та технічного запису, оскільки в кримінальній справі повинен бути процесуальний документ, що містить інформацію про застосування відео-, звукозапису, а також короткий виклад основних фактичних даних.

Таким чином, вдосконалення процесуального порядку використання відео- та звукозапису при проведенні слідчих дій полягає в збереженні єдності технічного запису і процесуального документа, але при:

а) скороченні описової частини протоколу слідчої дії до короткого викладу основних фактичних даних;

б) повному або частковому відтворенні відео-, звукозапису після закінчення слідчої дії при ознайомленні зі справою лише за клопотанням кого-небудь з його учасників.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні пропозиції:

– у ч. 3 ст. 85¹ КПК України слова «перед закінченням слідчої дії звукозапис повністю відтворюється учасникам цієї дії» доцільно замінити словами «перед закінченням слідчої дії звукозапис відтворюється учасникам цієї дії за їх клопотанням повністю або частково»;

– у ч. 2 ст. 85¹ КПК України слова «при пред'явленні учасникам процесу матеріалів справи у зв'язку з закінченням досудового розслідування звукозапис відтворюється обвинуваченому і його захиснику, а в разі клопотання й іншим учасникам процесу», варто замінити словами «при пред'явленні учасникам процесу матеріалів справи у зв'язку з закінченням досудового розслідування звукозапис відтворюється обвинуваченому і його захиснику, а в разі клопотання й іншим учасникам процесу повністю або частково».

З моменту запровадження в кримінальному процесі звуко-, а потім і відеозапису, завдяки вивченню практики були виділені обов'язкові випадки, коли застосування цих технічних засобів визнається доцільним:

– при допиті:

а) обвинувачених, що вчинили злочин, за який може бути призначено довічне позбавлення волі;

б) осіб, які знаходяться в небезпечному для життя стані;

в) глухонімих;

г) осіб, які володіють відомостями, що відіграють важливу роль у справі, але яким погрожують вбивством, застосуванням насильства або іншими протиправними діями;

– при прослуховуванні телефонних та інших переговорів;

– при огляді місця події: у випадках значних аварій, катастроф, пожеж, вбивств, коли є умови для незворотної зміни обстановки та втрати слідів.

Розширення сфери обов'язкового застосування науково-технічних засобів у кримінальному процесі за рахунок відео- та звукозаписів вимагає зміни й доповнення ряду статей КПК України положеннями, що не лише допускають, але й зобов'язують слідчого застосовувати їх.

У зв'язку з цим виникає необхідність доповнити ст. 143 КПК України частиною сьомою наступного змісту: «При допиті обвинувачених у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, застосовується відео- або звукозапис».

Ст. 167 КПК України слід доповнити частиною п'ятою наступного змісту: «При допиті свідка, який знаходиться в небезпечному для життя стані або не може з поважних причин з'явитися в судове засідання, або володіє інформацією, яка має важливе значення для справи, але якому загрожують вбивством, застосуванням насильства або іншими протиправними діями, застосовується відео- або звукозапис».

До ч. 3 ст. 191 КПК України доцільно внести зміни та викласти в такій редакції: «В необхідних випадках слідчий проводить вимірювання, складає план і креслення оглянутого місця

й окремих предметів, а також за можливості фотографує їх, а під час огляду місця події при значній аварії, катастрофі, пожежі, вбивстві, або коли є умови незворотної зміни обстановки, втрати слідів, застосовується відеозапис».

В підрозділі 2.3 роботи досліджено умови введення в сферу юридичного доказування матеріалів оперативного звуко- та відеозапису.

На сьогоднішній день зловмисники вживають активних заходів протидії розслідуванню злочину, застосовуючи при цьому сучасні засоби комунікації. Телефонний зв'язок використовується учасниками злочинних груп для переговорів між собою набагато частіше, ніж поштово-телеграфна кореспонденція. Це пояснюється і бурхливим розвитком телефонної мережі в останнє десятиріччя, і оперативністю обміну інформацією. В таких умовах загальноприйняті методи боротьби зі злочинністю виявилися вже недовірними. У зв'язку з цим виникла необхідність використання нових доказових засобів. Шляхи вирішення цього питання різні, зокрема – розширення числа слідчих дій, серед яких важливе місце повинна займати нова слідча дія – зняття інформації з каналів зв'язку.

В багатьох зарубіжних країнах цей ефективний засіб застосовується вже досить тривалий час, тоді як у нашій країні він почав використовуватись як слідча дія лише після внесення змін до КПК України в червні 2001 р., якими було доповнено даний кодекс новими слідчими діями: накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку; огляд і виїмка кореспонденції та дослідження інформації, знятої з каналів зв'язку. КПК України приймався у 1960 р., коли, в основному, вся інформація знаходилася на паперових носіях. З того часу науково-технічний прогрес стрімко розвивався, в тому числі й у застосуванні науково-технічних засобів фіксації в кримінальному судочинстві.

Протокол, який складається під час дослідження інформації, знятої з каналів зв'язку належить до такого виду доказів, як протокол слідчих дій, але при цьому необхідно визначити доказове значення фонограми цих переговорів. У КПК України вказується, що носій знятої інформації, тобто фонограма, є доказом і приєднується до матеріалів кримінальної справи.

Проте аналіз загальних положень доказового права (ст. 65, 78, 82, 83 КПК України) свідчить про те, що протоколи слідчих дій, носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, речові докази та фонограми, отримані під час зняття інформації з каналів зв'язку, – різні види доказів, які відрізняються як за природою об'єкта-носія, так і за процесуальним режимом закріплення. По-перше, доказом виступає документ – протокол відповідної слідчої дії та носій інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії. По-друге, провідне положення займає сама річ, предмет, а акти, що складаються при цьому, мають допоміжне значення як необхідна умова, форма закріплення речі. По-третє, фонограма запису переговорів має значення для розслідуваної кримінальної справи завдяки своєму змісту, – вона не

має ознак речового доказу, а її зміст відповідно до ст. 83 КПК України є ознакою, яка характеризує такий доказ, як документ.

Сказане дозволяє зробити висновок, що фонограма запису телефонних переговорів – це фактичні дані, на підставі яких можна встановити наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для справи. Фонограма запису телефонних переговорів не має властивостей речового доказу, який є знаряддям злочину або створюється злочином. Тому, на нашу думку, правильним є віднесення фонограми запису телефонних переговорів до документів.

Розділ 3 «Тактичні особливості застосування звуко- і відеозапису на досудовому слідстві» складається з п'яти підрозділів. У них досліджено тактику застосування звуко-, відеозапису під час проведення огляду місця події (підрозділ 3.1 роботи), при проведенні допиту і очної ставки (підрозділ 3.2 роботи), при перевірці показань на місці (підрозділ 3.3 роботи), під час проведення слідчого експерименту (підрозділ 3.4 роботи) і при проведенні обшуку та виїмки (підрозділ 3.5 роботи).

Використання засобів аудіовізуальної фіксації слідчих дій на досудовому слідстві істотно підвищує їх повноту, всебічність та об'єктивність.

Відеозапис доцільно використовувати у випадках, коли обстановка місця події є особливо складною та носить специфічний характер. При здійсненні відеозапису користуються, зазвичай, загальним, середнім, крупним і детальним планами.

Тактичні прийоми відеозапису в ході огляду залежать від обраної тактики огляду. Вибір суб'єктів зйомки в кожному окремому випадку залежить від конкретних умов і ситуації на місці події, від цілей використання матеріалів відеозапису, що були одержані при огляді. Найбільш доцільною є безперервна фіксація обстановки на місці події та дій слідчого щодо її вивчення, однак можлива й вибіркова фіксація вузлових моментів.

При огляді місця події звукозапис застосовується як технічний засіб, що замінює письмові чорнові замітки і дозволяє заповнити прогалини в пам'яті. Кримінально-процесуальним законом подібне застосування звукозапису не регулюється, тому одержана фонограма, в даному випадку, використовується лише як чернетка при складанні протоколу. Доказового значення вона не має, а служить засобом підвищення продуктивності роботи слідчого і наукової організації його праці, що забезпечує повну та швидку фіксацію обстановки.

Найбільш поширеною слідчою дією є допит. При допиті, як і при будь-якій іншій слідчій дії, важливо не лише одержати необхідну інформацію, але й зафіксувати її повно та правильно.

Протокольна форма фіксації показань, будучи основною, має низку істотних недоліків – неповнота відображення процедури допиту та змісту бесіди, що відбулася, незбереження характеру й стилю викладу інформації допитуваним тощо. Неякісний запис у протоколі може бути і наслідком неувважності або поспішності

слідчого, а також упередженості, захопленості певною версією, незнання слідчим усіх тонкощів предмету розмови.

З урахуванням недоліків протоколювання, суттєвого значення набувають інші способи фіксації показань, зокрема, звуко- та відеозапис, які дозволяють з вичерпною повнотою зберегти для слідства і суду те, що нездатний відобразити протокол.

Практика свідчить про те, що звукозапис допиту частіше й ефективніше використовується на повторних і додаткових допитах, коли вже, певною мірою, визначилася цінність одержаних показань, а слідчий з урахуванням зібраних матеріалів має можливість підготуватися до допиту із застосуванням магнітофона. Проте при деяких слідчих ситуаціях доцільно використовувати звукозапис вже на першому допиті. При цьому, слід враховувати те, що застосування магнітофона в ході допиту відразу ж після події злочину може дати небажаний результат через ремінісценцію.

Вибір тієї або іншої тактики допиту із застосуванням магнітофона визначається особливостями справи, що розслідується, процесуальним статусом допитуваного, вибраною ним позицією сприяння або протидії встановленню істини, обсягом доказів, які має в своєму розпорядженні слідчий, іншими умовами проведення слідчої дії.

В підрозділі 3.3 зроблено короткий огляд ретроспективи особливостей зародження такої слідчої дії, як перевірка показань на місці та звернено увагу на сутність цієї процесуальної дії та тактичні особливості її підготовки і проведення із застосуванням технічних засобів фіксації.

Основним засобом фіксації змісту та результатів перевірки показань на місці є протоколювання. Застосовування звуко- та відеозапису виправдане у випадках, коли потрібна досить повна й точна фіксація умов і порядку ходу проведення цієї слідчої дії.

Найбільш вдалим є застосування звуко- та відеозапису в ході перевірки показань на місці здійснене спеціалістом. Для відображення цілеспрямованості, композиційності та технічної правильності майбутнього відеозапису доцільно складати план, у підготовці якого повинен брати участь спеціаліст.

Останнім часом все більш популярною процесуальною дією стає слідчий експеримент, оскільки науково-технічні досягнення дають можливість максимально наблизити обстановку проведення експерименту до середовища, в якому було вчинено злочин. Перебіг і результати слідчого експерименту фіксуються в протоколі цієї слідчої дії. Проте слідчий експеримент є дуже складною слідчою дією, в її зміст завжди входять дослідні дії, у зв'язку з чим дуже важко зафіксувати їх динаміку тільки протоколюванням, тому доцільно при його проведенні використовувати технічні засоби фіксації – аудіо- та відеозапис. За їх допомогою можна ефективно відобразити хід і результати слідчих експериментів всіх вищевказаних видів. Залежно від виду й призначення слідчого експерименту перевагу

потрібно надавати відеозапису, який дозволяє синхронно зафіксувати зображення та звук.

При фіксації результатів такої слідчої дії як обшук аудіовізуальні методи фіксації ефективно використовувати у випадках, коли словесний опис в протоколі чи фотографування не забезпечують наочності. Відеозапис слід використовувати для фіксації реакції особи, яку обшуковують і в конфліктних ситуаціях.

Розділ 4 «Процесуальні і організаційно-тактичні умови застосування та використання звуко-, відеозапису в суді» складається з двох підрозділів. У них досліджені використання й оцінка судом результатів застосування звуко-, відеозапису на досудовому слідстві (підрозділ 4.1 роботи) та особливості фіксування судового процесу шляхом застосування звуко-, відеотехніки (підрозділ 4.2 роботи).

У випадках, коли точність і повнота судового процесу не може бути зафіксована протоколюванням, виникає необхідність використання технічних методів фіксації. Перелік науково-технічних засобів і методів, визначений кримінально-процесуальним законом, не адекватний з переліком науково-технічних засобів фіксації, що використовуються на практиці. Формами використання науково-технічних засобів у суді є відтворення в судовому засіданні фонограм і відеофонограм, виготовлених у ході дізнання та досудового слідства. Слід звернути увагу на облаштування приміщень суду технікою звукозапису й засобами відеофіксації. Впровадження технічної фіксації судового процесу позитивно впливає на виконання обов'язків, покладених законом на кожного його учасника.

В суді доречно відтворювати не всю фонограму або відеофонограму, а лише певну її частину, яка відповідає тій частині протоколу, що оголошена. В багатоепізодних справах відповідні фонограми доцільно відтворювати за епізодами або за групою епізодів. Всі дії, що проводяться з використанням магнітофонних записів і відеострічок, слід ретельно фіксувати в протоколі судового засідання.

В апеляційній і касаційній інстанціях матеріали звуко- і відеозапису, що здійснювалися в ході дізнання, досудового слідства та в судовому засіданні, можуть відтворюватися за клопотанням учасників апеляційного або касаційного розгляду справи, а також за рішенням суду, який розглядає справу.

Науково-технічні засоби та методи, що використовуються судом з метою фіксації інформації, повинні відповідати критеріям допустимості використання науково-технічних засобів у кримінальному судочинстві. Розповсюдження вимог, що пред'являються до фіксації на стадії досудового розслідування, на фіксацію інформації в суді неприпустимо. За своєю процесуальною природою фіксація в суді відрізняється від фіксації на слідстві тим, що фіксує вже не фактичні дані, а процес дослідження й оцінки судом доказів. Умови, за яких проводиться фіксація в суді та слідстві, теж абсолютно різні.

Існує суттєва відмінність суб'єктів діяльності щодо фіксації в суді та слідстві, отже діяльність щодо фіксації на досудовому слідстві повинна бути забезпечена додатковими процесуальними гарантіями.

Недоліки протоколів судового засідання, як способу фіксації, обумовлені тим, що фіксація в даному випадку є вибірковою, а не повною, маючи суб'єктивний характер, оскільки визначається секретарем судового засідання самостійно.

У **висновках** узагальнено основні результати дослідження загальних питань використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві, процесуальних питань їх застосування в кримінальному судочинстві України, тактичних особливостей застосування науково-технічних засобів на досудовому слідстві, процесуальних і організаційно-тактичних умов застосування та використання звуко-, відеозапису в суді.

1. Діюча система кримінально-процесуальних норм щодо застосування науково-технічних засобів свого часу була зорієнтована на суспільні відносини та рівень розвитку науки й техніки початку 60-х років, і, незважаючи на деякі зміни та доповнення, внесені до КПК, практично повністю зберегла свої основні риси до цього часу й тому потребує істотного реформування.

2. Апаратура запису звуку відрізняється великою різноманітністю. Проте в слідчій практиці рекомендується використовувати магнітофони (диктофони), що забезпечують точну передачу мовних висловлювань, індивідуальні особливості голосу та достатню гучність, тобто відповідати вимогам допустимості їх використання в боротьбі зі злочинністю з природно-технічних позицій.

3. Соціальні передумови допустимості використання цих засобів у боротьбі зі злочинністю полягають у відповідності їх принципам законності, гуманізму і демократизму.

4. Використання засобів відеозапису надає можливість:

– фіксувати в динаміці у реальному масштабі часу різні події і явища, а потім відтворювати картину їх розвитку на екрані електронного видошукача, телевізійного приймача, монітора або проектувати на кіноекран;

– синхронно фіксувати оптичний і звуковий сигнали;

– передавати за оперативної потреби відеоінформацію телевізійними каналами зв'язку (в тому числі одночасно з фіксацією);

– контролювати та змінювати хід і якість процесу фіксації зображення й звуку, а при відтворенні на екрані регулювати яскравість, контрастність, насиченість і чіткість отриманого зображення, рівень гучності звуку;

– багаторазово повторювати фрагмент відеозапису при відтворенні, здійснювати операцію «стоп-кадр».

5. Слід враховувати й недоліки відеозапису:

– записаний відеосигнал поступається роздільною здатністю фотовідбиткам і кінострічці приблизно в 10 разів, що призводить до недостатньої проробки або взагалі відсутності дрібних деталей зображення;

– записані відеосигнали на відеокасетах кращих зразків без помітного погіршення якості можуть зберігатися в оптимальних умовах 15–20 років, у той час, як фірми «Кодак» і «Фуджі» дають гарантію на непогіршення якості зображення на своїх кольорових фотоплівках і фотовідбитках – 70 років, а чорно-білих – до 150 років;

– для сприйняття відеоінформації необхідна спеціальна апаратура, в той час як фотовідбиток має наочність, його можна переглянути без будь-яких пристосувань.

6. Засоби фіксації ходу та результатів слідчих дій – це встановлені кримінально-процесуальним законом носії інформації у вигляді протоколів, фотографічних негативів, знімків, кінострічок, діапозитивів, фонограм, касет відеозапису, носіїв комп'ютерної інформації, креслень, планів, схем, зліпків і відтисків слідів, на яких у відповідній формі повністю або частково зафіксований хід і результати слідчих дій.

7. Форма фіксації доказів і форма доказів – різні поняття. Перше вказує на особливості збереження доказової інформації відповідно до видів слідів, які відображаються, друге ж характеризує лише зовнішній вираз доказу, без якого воно не може реально існувати.

8. Повноцінним юридичним доказом інформація стає лише тоді, коли вона може братися за основу рішень, які приймаються в справі. Для цього вона повинна бути не лише належною і допустимою, але й достовірною (визнаною такою органом судочинства). Допустимість, належність і достовірність доказів утворюють їх функціональну властивість – доброякісність.

9. Доказове значення матеріалів технічного запису пов'язане з джерелом і порядком їх отримання, вони можуть бути:

- одержані при проведенні слідчих дій;
- одержані при санкціонованому знятті інформації з каналів зв'язку;
- одержані за межами кримінального процесу органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;
- одержані за межами кримінального процесу громадянами й організаціями.

10. Розширення сфери обов'язкового застосування науково-технічних засобів у кримінальному процесі за рахунок відео- та звукозаписів вимагає зміни і доповнення ряду статей КПК України положеннями, що не лише допускають, але й зобов'язують слідчого застосовувати їх. У зв'язку з цим виникає необхідність доповнити ст. 143 КПК України частиною сьомою наступного змісту: «При допиті обвинувачених, що вчинили злочин, за який може бути призначено як міра покарання довічне позбавлення волі, застосовується відео- або звукозапис». Ст. 167 КПК України необхідно доповнити частиною п'ятою наступного змісту: «При допиті свідка, який знаходиться в небезпечному для життя стані, або не може з поважних причин з'явитися в судове засідання, або має в своєму розпорядженні відомості, що мають важливе значення для справи, але якому загрожують

вбивством, застосуванням насильства або іншими протиправними діями, застосовується відео- чи звукозапис». Ч. 3 ст. 191 КПК України доповнити та викласти в такій редакції: «В необхідних випадках слідчий проводить вимірювання, складає план і креслення оглянутого місця та окремих предметів, а також по можливості фотографує їх, а під час огляду місця події при великих аваріях, катастрофах, пожежах, вбивствах, або коли є умови незворотної зміни обстановки, втрати речових доказів і слідів, застосовується відеозапис».

11. Протоколи слідчих дій і додані до них носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, речові докази та фонограми, отримані під час зняття інформації з каналів зв'язку, – різні види доказів, які відрізняються як за природою об'єкта-носія, так і за процесуальним режимом закріплення. Перші мають повноцінне доказове значення, але тільки разом з протоколом, до якого вони додані. Другі – як предмети, що були знаряддям вчинення злочину або зберегли на собі сліди злочину, або були об'єктом злочинних дій, підпорядковуються всім приписам ст. 78–81 КПК України. Треті належать до категорії документів.

12. Завдяки застосуванню відеозапису під час проведення слідчих дій забезпечується:

- а) можливість відображення та повторного сприйняття слідчим необхідних динамічних явищ;
- б) об'єктивне відображення дій слідчого щодо виявлення, фіксації, вилучення слідів і предметів, пов'язаних із злочином, змін обстановки місця події;
- в) точне відображення розвитку тієї або іншої дії за часом, а також швидкості руху об'єктів;
- г) можливість вивчення зафіксованої дії в прискореному, нормальному й уповільненому темпах.

13. Застосування науково-технічних засобів у суді сприяє забезпеченню принципів всебічності, повноти, об'єктивності й безпосередності дослідження справи.

14. Аудіо- та відеограми, які мають статус речових доказів, в суді повинні відтворюватись обов'язково, а всі інші – в залежності від ситуації та за наполягання сторін.

15. Фіксація судового процесу за допомогою звукозапису є конституційною нормою і тому необхідно вжити рішучих заходів, щоб вона була реалізована в найкоротший час.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сокиран Ф. М. Шляхи вдосконалення тактики психологічного впливу при проведенні окремих слідчих дій : посібник / Ф. М. Сокиран, М. Ф. Сокиран ; за ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 160 с.

2. Сокиран М. Ф. Питання застосування звуко-, відеозапису у сфері доказування по кримінальних справах / М. Ф. Сокиран // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 2. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2005. – С. 225–227.

3. Сокиран М. Ф. Проблеми використання цифрових технологій для фіксації процесуальної інформації / М. Ф. Сокиран // Вісник Академії адвокатури України. – 2006. – Вип. 5. – С. 136–144.

4. Сокиран М. Ф. Окремі питання оцінки доказового значення матеріалів, одержаних за допомогою технічних засобів / М. Ф. Сокиран // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 5. – С. 173–177.

5. Сокиран М. Ф. Особливості підготовки до проведення відтворення обстановки і обставин події із застосуванням технічних засобів фіксації / М. Ф. Сокиран // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 6. – С. 138–143.

6. Сокиран М. Ф. Процесуальний статус матеріалів звуко-, відеозапису / М. Ф. Сокиран // Вісник Академії адвокатури України. – 2008. – Вип. 11. – С. 118–124.

АНОТАЦІЯ

Сокиран М. Ф. Процесуальні і тактичні питання використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. – Академія адвокатури України. – Київ, 2008.

Дисертація є першою в Україні спробою здійснити комплексне дослідження процесуальних і тактичних питань використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України.

За результатами аналізу процесуальних і тактичних питань використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України у роботі запропоновано шляхи вирішення проблемних завдань у сфері використання науково-технічних засобів, окреслено концепцію здійснення ефективного їх застосування та змодельовано проекти норм для доповнення і вдосконалення українського законодавства.

З урахуванням потреб правоохоронної практики та сучасного стану розвитку техніки визначено, які саме засоби звуко-, відеозапису слід застосовувати у сфері кримінального судочинства.

Ключові слова: відеозапис, звукозапис, фіксація, доказ, слідча дія, судова дія, оперативно-розшуковий захід, криміналістична тактика.

АННОТАЦИЯ

Сокиран М. Ф. Процессуальные и тактические вопросы использования звуко-, видеозаписи в уголовном судопроизводстве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. – Академия адвокатуры Украины. – Киев, 2008.

Диссертация является первой в Украине попыткой осуществить комплексное исследование процессуальных и тактических вопросов использования звуко-, видеозаписи в уголовном судопроизводстве Украины. В работе обоснована актуальность и важность рассмотрения вопросов использования звуко-, видеозаписи в уголовном судопроизводстве Украины и его значение для правоприменительной деятельности.

Определено состояние научной разработки процессуальных проблем использования звуко- и видеозаписи в уголовно-правовой доктрине, выяснено место материалов звуко- и видеозаписи в системе вещественных доказательств, открыты новые, теоретически неразработанные аспекты применения звуко- и видеозаписи при расследовании преступлений.

В диссертационной работе проведён историко-правовой анализ исследуемой проблемы, проанализированы предпосылки и возможности использования звуко-, видеозаписи в уголовном судопроизводстве Украины и других стран мира. Показано его влияние на состояние раскрытия и расследования преступлений.

Важное место в диссертации отведено тактическим особенностям использования звуко- и видеозаписи при производстве следственных действий, автором даны практические рекомендации по использованию данных средств с целью повышения эффективности расследования преступлений.

Проведённое исследование позволило выявить преимущества и недостатки использования звуко- и видеозаписи на досудебном следствии и в ходе судопроизводства, определить комплекс процессуальных, организационно-тактических причин и условий, препятствующих использованию научно-технических средств на данных стадиях уголовного процесса.

Во все большее противоречие с современными условиями раскрытия преступлений и расследования уголовных дел вступает действующий процессуальный порядок и доказательственное значение видео- и звукозаписи, полученной при проведении следственных действий. Поэтому особое внимание в диссертации уделено вопросам условий введения в сферу юридического доказывания материалов оперативной звуко- и видеозаписи. Автором были подготовлены предложения по более эффективному использованию данных технических средств в уголовно-процессуальной и оперативно-розыскной деятельности.

Действующая система уголовно-процессуальных норм по применению научно-технических средств в своё время была ориентирована на общественные отношения и уровень развития науки и техники начала 60-х годов, и, несмотря на некоторые изменения и дополнения, внесённые в УПК, практически полностью сохранила свои основные черты по сегодняшний день и поэтому требует кардинального реформирования.

По результатам анализа процессуальных и тактических вопросов использования звуко-, видеозаписи в уголовном судопроизводстве Украины автором были предложены пути решения проблемных задач в сфере использования научно-технических средств, определена концепция осуществления эффективного их применения и смоделированы проекты норм для дополнения и усовершенствования украинского законодательства.

Результаты диссертационного исследования оформлены в виде обоснованных и новых научно-практических предложений, которые могут быть использованы для устранения пробелов и противоречий в действующем законодательстве Украины.

Ключевые слова: видеозапись, звукозапись, фиксация, доказательство, следственное действие, судебное действие, оперативно-розыскное мероприятие, криминалистическая тактика.

ANNOTATION

Sokyran M. F. Remedial and tactical questions of the use of sound and video recordings in criminal legal proceedings of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for acquiring a degree of a candidate of legal sciences in speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination. – The Academy of Advocacy of Ukraine. – Kyiv, 2008.

The dissertation is the first attempt in Ukraine to carry out the complex research of remedial and tactical questions of the usage of the audio and videorecordings in criminal legal proceedings of Ukraine.

By the results of the analysis of remedial and tactical questions of the use of audio and videorecordings in criminal legal proceedings of Ukraine, in work are offered the ways of solving problems in the sphere of use of scientific and technical means, the concept of realisation of their effective application is outlined and is developed projects of norms for addition and improvement of the Ukrainian legislation.

Taking into account needs of law-enforcement practice and a modern condition of development of technics it is defined, which means audio and videorecordings are necessary for applying in sphere of criminal legal proceedings.

Key terms: video recording, sound recording, fixing, the proof, investigatory action, judicial action, detective action, criminalistics tactics.